

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת בשלח תשפ"א שנה שנייה גליון 72

בביאור דברי הרמב"ם שהאוכל דבר איסור בשגגה אינו מברך בתחילה

עליהם והרי הם כבירך על הפרי ונפל מידו שלא פטר פירות האחרים שנתכוון עליהם לדעת השו"ע סימן ר"ו ס"ו וא"כ בזה נמי כיון שהברכה שבירך על הפירות ערלה היו לבטלה תו אין נפטרים פירות האחרים אגב גררא של ברכתו.

אלא שיש להסתפק במקום שאין חל ברכתו על הפרי שבידו, א"כ ע"כ חל ברכתו על הפירות האחרים שחשב לאכלם ושפיר נפטרים בברכתו אפי' שבשעת הברכה אחז הפרי האסור בידו וצ"ע.

ודמי למי שבירך על המים בפה"ג ונתכוון לשתות יין שעל השולחן שפיר מופטר בברכתו אפי' שבירך על המים כמבואר ברמ"א סימן ר"ט וכו"כ המג"א בסוף סימן רע"א, והיינו טעמא כיון שהמים שאחז בידו אינו בכלל ברכה כלל להכי מופטר היין שחשב לשתות על סמך אותה ברכה והכי נמי כיון שהפרי של ערלה שבירך עליו לא חל ברכה קאי הברכה על שאר הפירות.

ויקרי הבה"ח נתנאל וייס נ"י אמר דאפשר עוד לומר שבירך על פירות האסורים ונתכוון לפטור פירות של היתר ואחר שאכל פירות האסורים לו סח ורוצה לאכול פירות המותרים ובוזה כיון דלהרמב"ם המברך בשגגה על דבר איסור אינו ברכה לא פטרנו אותה ברכה כלל.

ובני יקרי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א אמר דנפק"מ אם יענה אמן על ברכה ראשונה שבירך המברך על דבר איסור בשגגה, והשומוע יודע שהוא דבר איסור, ושומע הברכה מרחוק שאינו יכול להפרישו, האם יענה אמן על ברכה זו דלהרמב"ם שאינו מברך ברכה ראשונה אסור לענות אמן על אותה ברכה.

יבואר אם בירך על מאכל גזול ופטר אחרים אם נפטרו בברכתו

ויש להסתפק בבירך על אוכל גזול ופטר שאר אוכלין שאינן גזולין בברכתו אם פטרם מאחר שהברכה על הגזול אינו עולה לו א"כ גם לא פטר שאר דברים בברכתו או דכל שלא עלתה לו ברכה על מה שבירך עליו עולה הברכה על מה שנתכוון לאכול אחריו.

ושמעתי מיד ידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א דאפשר דברכה על גזול פטר שאר דברים ולא אמרין דאינו עולה כלל על מה שבידו כיון שיכול לשלם קודם אכילה על האוכל ולא יהיה גזילה בידו בשעת אכילה שפיר עולה הברכה לו לפטור מאכלים אחרים שאינם גזולים.

ובני יקרי הרב הגאון ר' בן ציון שליט"א אמר שבדומה לזה כתב בעמק ברכה בענייני ברכת הנהנין שהמברך על טבל יכול להפריש בין ברכה לאכילה ואין זה חשוב כבירך על איסור שהרי בידו להפריש ולתקן הטבל, ויש לחלק דהתם הרי בידו להפריש בעצמו אבל בגזל אינו בידו שמואן יימר שימחל לו אלא כיון דיתכן שימחל לו על ידי תשלומין אפשר דסגי בהכי שלא יחשב כבירך על איסור.

ויש להסתפק עוד בנוייר שבירך על היין ופטר שאר משקין ונשאל על נזירותו אם מהני לפטור שאר משקין בברכתו כיון שאגלאי מילתא למפרע שברכתו ברכה או שבשעתו לא היה ברכה ולא פטר שאר משקין בברכתו.

בעניין הגזול פת ואכלו אם מברך ברכת המזון עליו אם שילם את גזילתו

ולדבריו כל שהוא שבע מאכילה אחר ששילם ותיקן גזילתו אפי' שהאכילה היה באיסור ואינו מחייב בברכה, מכל מקום הרי הוא שבע עתה מאכילתו והיא אחר ששילם על גזילתו ותיקן איסורו אפשר דחייב בברכת המזון.

והעיר יקרי הבה"ח שלמה אליעזר דדיה נ"י שאפשר שכל שבשעת ברכתו אינו גזל אפי' שהאכילה היתה בגזל כבר אינו חשוב מנאץ שבאמת אכילת איסור גם כן מחייבת בברכה אלא שאינו יכול לברך משום שהוא מנאץ, אבל כל שבשעת ברכתו כבר תיקן האיסור אינו חשוב מנאץ ושפיר מברך אחריו וצ"ע.

ועניין בשערי תשובה סימן תרנ"ח סק"ו שכתב על מה שכתב בשולחן ערוך (שם ס"ד) נתנו לו על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, ואם לא החזירו, לא יצא אפילו נתן לו את דמיו, ואפילו נאנס מידו,

הרמב"ם (פ"א מברכות הל' י"ט) כתב וז"ל 'כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף, כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו מברך, ואין צריך לומר אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא בו, עכ"ל.

ומבואר שגם בשגגה אינו מברך עליו, וצ"ב מה כוונתו שהאוכל דבר אסור בשגגה אינו מברך בתחילה הרי כיון שאינו יודע שהוא אסור מה שייך לומר שלא יברך בתחילה הרי לא ידע שהוא איסור כשאכלו ויברך עליו בשוגג, ועמד בזה בכסף משנה וכתב דמש"כ לא יברך בתחילה אודון קאי.

ועניין בט"ז סימן קצ"ו שפירש כוונת הרמב"ם שאכל מאכל איסור באונס ואינו מברך, אבל הב"י שם כתב דבאונס מברך על מאכל איסור ולהכי לא פירש כוונת הרמב"ם בהכי.

ואפשר דכוונת הרמב"ם בבירך על הפת של איסור ונודע לו באמצע סעודתו שהוא איסור שאסור לו להמשיך לאכול הדברים הבאים מחמת הסעודה אע"פ שהם היתר משום שלא נפטרו בברכת המוציא שהרי דבר איסור אין עליו ברכה כלל ולא חלה הברכה על הפת ולכן צריכים לברך על כל המאכלים שרוצים לאכלם.

יבואר אם הפת שאכל בשבת היה טבול לחלה אם יצאו יד"ח סעודת שבת וקדוש במקום סעודה

וכבר נכתב במעדני כהן חלק ח' במה שנשאלתי במי שביים השבת נודע לו שהחלות שאכל בליל שבת היה טבול לחלה ששכחו להפריש מהם חלה שלכאורה לא יצא יד"ח סעודת שבת וגם קידוש במקום סעודה כמאכל איסור, אבל אם אכל תבשיל של מיני דגן בתוך סעודתו יש מקום לעיין שיעצא בזה יד"ח קידוש במקום סעודה בתבשיל זה, אמנם כיון שלא בירך על המאכלים שאכל בתוך סעודתו אלא שנפטרו במה שבירך על הפת וכיון שהפת שאכל היה טבל והרי אין מברך על הטבל לא בתחילה ולא בסוף, וא"כ הברכה שבירך על הפת לא פטרה את שאר המאכלים שהרי הברכה שבירך על הפת היתה ברכה לבטלה ולא פטרה את שאר המאכלים, ונמצא שאכל את כל המאכלים בלא ברכה וא"כ גם שאר המאכלים נאכלו באיסור, וא"כ אפשר שלא יצא ידי סעודת שבת ולא יצא קידוש במקום סעודה.

אכן במשנה ברורה (סימן קצ"ו ס"ק ד') כתב וז"ל ואם אכל בשוגג ונזכר אחר אכילתו דעת הט"ז ועוד כמה אחרונים דבזה יוכל לברך בסוף [והיינו אפילו לא אכל כדי שביעה] דבזה לא שייך נאמן אלא דלענין זימון אפילו בשוגג אין לזמן ע"ז דאכילת איסור לא חשיבא קביעות, עכ"ל, ונמצא דלשיטת האחרונים כל האוכל דבר איסור בשגגה שפיר עלתה לו הברכה ופטר שפיר שאר המאכלים ויצא יד"ח קידוש במקום סעודה.

וידידי הגאון ר' מנחם מוקר שליט"א אמר דנפק"מ למאה ברכות אם יצא יד"ח מאה ברכות בברכה זו שבירך על אכילת איסור בשגגה דלהרמב"ם שגם בשגגה אינו מברך ברכה ראשונה אינה ברכה, וצריך להשלים עוד ברכה למאה ברכות.

יבואר אם בירך על מאכל האסור ופטר שאר אוכלין אם עולה הברכה על מאכלים המותרים ואפשר דנפק"מ עוד באופן שבירך על הפירות של ערלה ונתכוון לפטור פירות אחרים מותרים וכשנודע שהפירות שבירך עליהם הם ערלה הרי הברכה לא חל

נשאלתי במי שקנה מנת אוכל מוכן ולא שילם עבורו במזיד ונסתפק אם לברך ברכת המזון שהרי הגזול מחבירו ואכלה אינו מברך כמבואר בבית יוסף סימן קצ"ו והובא במ"ב שם ס"ק ד' אם שילם עכשיו על המנה שגול אם יוכל לברך ברכת המזון.

הנה לכאורה כל שאכלה בגזילה תו לא מהני מה ששילם אפי' על הגזילה שהרי האכילה היה באיסור ואינו אלא מנאץ באותה ברכה, אלא דיש להסתפק אם מהני ההשבה לתקוני למפרע שלא עשה העבירה מעולם, או שהוא תיקון העבירה מכאן ולהבא אבל בשעתו היה אכילה גזילה ואינו מברך עליה.

והנה למש"כ ברעק"א בגליון השו"ע סימן קפ"ו להסתפק בקטן שאכל בקטנותו והגדיל אם מברך מודאורייתא משום ששביעתו היא בגדלותו והיא מחייבתו לברך אפי' שהאכילה היה בקטנותו או שכל שאין האכילה מחייבתו אינו חייב בברכה"מ מן התורה

אינו יודע שאיסור בתוך פיו ובלעו ואחר שבלע נודע לו שהי' דבר איסור דלא יברך ברכה הראוי לברך תחלה כיון דאם הי' יודע תחלה שהי' איסור לא הי' מברך, גם עכשיו לא יברך הגם שהי' בדעתו לברך אחר שיבלע ואז שוגג הי' וא"ש הרמב"ם והראב"ד דעד"ז איכא אופן שוגג לענין ברכה ראשונה ועיי', עכ"ל.

^א ויעיין בשו"ת כתב סופר (אור"ח סימן כ"ב) שכתב ליישב הרמב"ם וז"ל ג"ל דיש אופן ע"פ המבואר בס' רע"ב מי שהכניס משקים לתוך פיו ושכח לברך דבולע ואינו מברך, וי"א דמברך והוא דעת הרמב"ם והרא"ש ועיי' ט"ז ומג"א ד"א ס"ל כיון שבדעתו לברך קודם שבלעו הו"ל כעובר לעשייתו, ונ"ל פשוט מי ששותה דבר איסור בשוגג ונזכר שלא בירך בעודו בתוך פיו ועדיין

עכ"ל, ובמשאת משה שם כ' שאם הלוקח חזר ופיים למוכר בדמים יצאו הקהל ולמד מזה לגזול אתרוג מן הבירד ונטלו ביום טוב ובמועד פייסו ומחל לו מהני המחילה למפרע ע"ש, ובברכי יוסף הביא ראייה לזה ממ"ש ב"א וכל בו בשם הראב"ד שהיה קונה אתרוג משלו כו' וגם ראייה מהחולין כו' ע"ש, עיין בספרי שו"ת בית אפרים חלק אה"ע ס"ב בענין איגלאי מלתא למפרע ע"ש וע"ש בשו"ת ברכה ובמה"ב שבגבעת פנחס ובגט מקושר השיגו על המשאת משה בזה ע"ש.

הנה הרי הנוטל לולב גזול הרי אינו יוצא בו גם מדין מהבב"ע וגם משום דאין לכו, וגם החולקים על המשאת משה וס"ל דלא יצא נראה מדבריהם דמשום מהבב"ע יצא אלא דלא נעשה לכס למפרע כשמתחל לו על הגזילה, ולדברי האומר שמהני המחילה למפרע שישחב האתרוג לכו הכי נמי אפשר דמהני התשלום למפרע שלא יחשב כאכילה גזילה ויחל לברך עליו.

העירני יקירי הבה"ח אריה זאב פוזן נ"י אמאי לא נימא שמי שלא בירך ברכה ראשונה לא יברך ברכה אחרונה שהרי אכל גזל והרי הוא מנאץ ואפי' שלא בירך בשוגג ג"כ הרי זה כגזל בשגגה שאינו מברך ברכה אחרונה.

ונראה פשוט שיברך ברכה אחרונה כמבואר בשו"ע סימן קע"ב, והיינו טעמא משום דלא מבעיא אי נימא שאכילה בלא ברכה אינו גזל בחפצא אלא גזל הברכה דהיינו

בענין מי שהתפלל מנחה אחר שקבל שבת וזכר באמצע מנחה אם יפסיק באמצע תפלתו

נשאלתי במי שהתפלל מנחה אחר שקבל שבת אם צריך להפסיק באמצע תפלתו שהרי קבל שבת ותו אינו מתפלל תפלה של חול.

הנה בשו"ע (סי' רס"ג סעי' ט"ו) כתב וז"ל מי ששהה להתפלל מנחה בע"ש עד שקבל הקהל שבת, לא יתפלל מנחה באותה בהכ"נ אלא ילך חוץ לאותו בהכ"נ ויתפלל תפלה של חול, והוא שלא קבל שבת עמהם, אבל אם ענה וקבל שבת עמהם אינו יכול להתפלל תפלת חול, אלא יתפלל ערבית שתים, עכ"ל, ומבואר שכל שקבל עליו שבת אינו יכול להתפלל תפלה של חול וא"כ לכאורה היה צריך להפסיק תפלתו ולהתפלל ערבית שתים.

ונראה שיכול לגמור תפלתו של חול ויוצא בה ידי תפלתו שהרי גם אם קבל שבת אכתי אינו לילה כמבואר ביו"ד סימן קצ"ו אלא שחל עליו קדושת השבת וא"כ אכתי מחייב בתפלת מנחה אלא שאסור להתפלל מנחה של חול בשבת, משום דאסור לבקש בקשות בשבת או משום דהוי תרתי דסתרי וא"כ נראה שסיים התפלה שהתחיל בה. ואע"פ שהוא מתפלל תפלת חול בשבת מכל מקום יצא שהרי גם המתפלל תפלת חול בשבת יצא אם הוכיר של שבת כמבואר בשו"ע סימן רס"ח אם הוכיר של שבת בתפלתו, ואם לא הוכיר של שבת הרי חשיך תפלה אלא שחסר לו הזכרה בתפלתו, וא"כ גם אם קבל עליו שבת וכל עליו שבת הרי חייב תפלת המנחה רמאי עליה, ואם התפלל של חול הגם שקבל עליו שבת שפיר יצא בו יד"ח, ואי אפשר לומר שלא יצא כיון שלא

בענין שתיית כוס של קידוש והבדלה מעומד

בדבר אשר נהגו בכמה ישיבות שעומדים בקידוש שחרית, לכאורה לאו שפיר עבדי שהרי בברכת הנהנין צריכים הסיבה כדי להוציא אחרים כמבואר בשו"ע סימן ר"ג ס"א ואע"פ שבדיעבד יוצאין בלא הסיבו כמבואר בשו"ע סימן קס"ו ס"ג מכל מקום לכתחלה בעי הסיבו ולדידן בעי ישיבה וגם דיש מהראשונים דס"ל דבדיעבד נמי לא יצא בלא הסיבו כמבואר בשו"ע ס"ק נ"א וא"כ היה צריך לקדש בשחרית כשכולם יושבין במקומן ובשלמא בערבית נחלקו הראשונים אם מקדשין בעמידה או בישיבה אבל בשחרית כיון דליכא למ"ד דבעינן עמידה צריך לדקדק לקדש בישיבה דווקא.

אמנם העירני בני יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א שהרי הרמ"א כתב בסימן רע"ג שגם בברכת היין של קדוש שחרית הדין יצא מוציא ואם אינו צריך לשתות מן הכוס בוודאי אינו צריך הסיבה ומה שבילילה צריך הסיבה להרמ"א עינין בשו"ע הגר"ז סימן ר"ג מה שכתב בזה.

יבואר דמשום דרך ארץ אין שותין מעומד ומה שנהגו כן הוא משום שהוא טריחא להושיב את כל בני הישיבה ולכן מקדשין בעמידה, ונתעוררתי דגם אם מקדשין בעמידה אבל שתיית הכוס בעי ישיבה כמבואר במ"ב סימן רצ"ו סק"ו בשם המג"א וז"ל ולא ישתה עד שישב שאין שותין מעומד לכתחלה, וא"כ בלא"ה בעינן להושיב כולם לשתיה ולמה לא ישובו בשעת הקידוש לצאת יד"ח קידוש לכתחלה.

ועיקר האי דינא מקורו ממסכת דרך ארץ פרק ד הלכה א וז"ל מי שהוא תלמיד חכם, לא יאכל מעומד, ולא ישתה מעומד, ולא יקנה את הקערה, ולא ילקח באצבעותיו, ע"כ, ואע"פ

ראינו להביא בזה מה שכבר נכתב בגיליון הקודם משום דברים שנתחדשו עוד בענין זה ופנים חדשות באו לכאן

בענין האם כהנים אבילים צריכים לצאת מבית הכנסת כשקוראים כהנים כשאין עשרה מלבדם

נשאלתי בבית האבל שהאבילים כהנים ומתפללים שם כהנים שאינם אבילים ורוצים לישא כפיהם כמנהג ירושלים אבל אין בבית האבל אלא עשרה יחד עם האבילים אם יכולים לקרוא כהנים אע"פ שהאבילים לא ישאו כפיהם.

הנה האבל אינו נושא את כפיו כמבואר בשולחן ערוך סימן קכח סעיף ג שכתב וז"ל אחר שבעה ימי אבלות, נושא כפיו, ובתוך שבעה ימי אבלות, יצא מבהכ"נ בשעה

שגזל מה שלא בירך עליה וכמו שפירש רש"י בריש כיצד מברכין הרי זה גזל את ברכתו, ולהכי שפיר מחייב בברכה אחרונה, ועוד שהרי מה דחשיב גזל הוא משום שלא בירך עליו, ולכל הפחות יברך לאחריו, דבשלמא אם האיסור אינו משום הברכה אמרינן שאינו ראוי לברכה אבל אם הוא משום שלא בירך בוודאי יברך אחריו.

ועינין בפנים יפות (ויקרא פרק י"ט) שכתב וז"ל ויש לפרש בזה מ"ש הכתוב (תהלים י' ג) כי הלל רשע על תאות נפשו, פירוש שמתחילה ממלא תאות הנפש ואח"כ מהלל, יש לפרש מ"ש ובוצע בירך ניאץ ה', ע"ד שאחז"ל בר"פ כיצד מברכין (דף ל"ה:) כל האוכל בלא ברכה ראשונה כאילו גזל אביו ואמו, אף שמברך לאחר אכילה כבר גזל את השי"ת, והיינו דאמר ובוצע שהוא לשון בציעות הפת אף שמברך אח"כ כבר ניאץ ה', וגם יש לפרש בוצע לשון גזל, כמ"ש כאילו גזל אביו ואמו, פירש"י אביו זה הקדוש ברוך הוא, אמו זה כ"י, ולפי פשוטו כי הגזל אביו ואמו ואמר אין פשע, טעותו לפי שסופו יורש את אביו אבל לפי שעה הוא גזל, כן הוא כשאוכל בלא ברכה ראשונה וסומך על ברכה אחרונה, אפ"ה בשעת אכילה הוא גזל, עכ"ל.

ועינין בשו"ת האלף לך שלמה שכתב דהאוכל מצה בלא ברכה ראשונה הרי זה כאוכל מצה גזולה ואינו יוצא בה יד"ח וחזין דחשיב ליה כגזולה ממש וצ"ע.

בענין מי שהתפלל מנחה אחר שקבל שבת וזכר באמצע מנחה אם יפסיק באמצע תפלתו

הזכיר של שבת שהרי בתפלה זו שמוטל עליו תפלה של חול לא מעכב הזכרה של שבת בתפלתו, וא"כ שפיר יצא יד"ח הגם שהוא כבר שבת אצל.

ולהכי נראה שלא יפסיק תפלתו כדי שלא תהא תפלתו לבטלה אלא ימשיך בתפלתו ויצא יד"ח תפלת מנחה שעדיין חייב בה.

ועוד יש לעיין בעיקר הדין דאמרין שאסור להתפלל מנחה מ"ש ממש"כ הט"ז בסיומן ר' שהמקבל שבת ולא תקעו עדיין בשופר והגיע השופר אחר שקבלו שבת שתוקעין בשופר דאמרין דהוי קבלת שבת בטעות, והכי נמי אמאי לא נימא הכי שיתפלל מנחה דהוי קבלת שבת בטעות וצ"ע ועינין מה שכתבתי בזה בספר ברכת משה סימן ז'.

ועוד שמעתי בשם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שאמר שיתפלל מנחה ואחר כך יישאל על קבלת שבת ידידה ושפיר עלתה לו מנחה שהרי נתברר שהיה חול אצל.

ומה שיכול להתפלל מנחה של חול על סמך שישאל על שבתו אחר מנחה, דמי למש"כ הרשב"א בתשובה הובא בשער המלך פ"ו מהל' שבועות ה"ה דמי שברור לו שישאל למחר על שבועתו מותר לו כבר היום לעבור על השבועה, והכי נמי יכול להתפלל מנחה של חול על סמך שישאל על נדרו.

וכן המפריש חלה ונתערבה ונדע לו בערב שבת סמוך ללילה שנתערבה החלה ואין לו ג' אנשים להתיר לו החלה שהפריש יכול להפריש חלה שנית קודם שישאל על חלתו ואח"כ כשיזדמן לו שלשה בשבת יוכל להשאל על חלתו שהפריש קודם השבת ונמצא שהחלה שהפריש שנית היא החלה שהתירה את העיסה.

בענין שתיית כוס של קידוש והבדלה מעומד

שבמסכת ד"א איתא דת"ח לא ישתה מעומד המטה משה והמג"א כתבו דין זה על כל אדם וכמש"כ המ"ב שלא ישתה מעומד לכתחלה ובמחצה"ש כתב שראוי לכל אחד לעשות עצמו ת"ח בדבר זה. **והנה** בגמ' גיטין דף ע' איתא דשלשה דברים מתזין כוחו של אדם האוכל מעומד והשוותה מעומד וכו' והיינו מסיירין כוחו כמש"כ היעב"ז שם ויש שפירשו מתזין כוחו של אדם וכמש"כ בעין יעקב שם, וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מדעות ה"ג, ופשוט דשתיה מועטת אינה מתשת כוחו, אבל מקורו של האי דינא שכתב המג"א בשם מטה משה נראה מדברי המחצית השקל והפמ"ג שהוא ממסכת ד"א כנ"ל.

ואפשר דמשום דרך ארץ גם כן מותר בשתיה מועטת וכן נוהגין בשתית הכוס של ברכת אירוסין ונשואין תחת החופה וכן בברכת המילה של אשר קדש ידיד מבטן שותין מעט בעמידה וא"כ הכי נמי יכולים לשתות הכוס של קידוש בשתיה מועטת.

ובספר ארוחות רבינו חלק א' בענין סעודה כתב שמרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל היה שותה מים מעומד, ואפשר דמים אין צריך לשתותן בישיבה וזכר לדבר מצינו בהא דאיתא בשו"ע סימן ק"ע ס"ח לא ישתה כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגון שנים דרך ארץ שלשה הרי זה מגסי הרוח עיי"ש, ובשולחן הטהור כתב דרך ביין או שכר אין לשתות בבת אחת, אבל במים אין קפידא, ולפ"ז כתב דשיעור שתיית רביעית במים לברך עליו ברכה אחרונה הוא כרביעית בבת אחת ובפחות מזה לא יברך ברכה אחרונה וא"כ אפשר דה"ה הכא בשותה מים אין צריך ליהור בזה ויכול לשתות מעומד.

שקורא כהנים, עכ"ל, אמנם במגן אברהם כתב שאם קראו לו כהנים עולה משום דעובר בעשה וכ"כ בבבאור הגר"א שאם קראו לו עובר בעשה וצריך לעלות.

ולפ"ז אין האבילים יכולים לצאת משום שהם בכלל העשרה ואי אפשר לצאת כל זמן שלא סיים חזרת התפלה, וא"כ אם יקראו כהנים יצטרכו האבילים לעלות, וא"כ יש לעיין איך יקראו כהנים בשעה שהאבילים בבית הכנסת.

עושי האיסור כמו מלקות דזה נוגע לדיני המחר דהנידון אם להלקותו הוא מדיני המחל על זה מהני השאלת חכם להחשיב דלגבי היום דנים דאתמול לא ה' אסור אבל על דאתמול לגבי דאתמול ודאי דה' אסור, ומשמע מהרשב"א דעיקרת חכם הוא למפרע ממש וכלפי שמאי גליא גם אתמול דאין כאן כלל שבועה ומשום הכי אם גם הוא יודע האמת דישאל למחר מותר לו לעבור על שבועתו אף קודם שנשאל.

² ובחידושי ר' שמואל נדריס סימן י"ח כתב וז"ל ומדבריו נראה דענין שאלת חכם הוא דהחכם עוקר הנדר למפרע ממש וכלפי שמאי גליא דגם אתמול לא היתה שבועה דאי ה' אתמול שבועה והעקרת חכם אינה למפרע ממש אלא דלגבי הדיונים דנים דגם אתמול לא ה' שבועה, אבל אתמול לא ה' באמת שבועה פשוט דאסור לו לעבור על שבועתו כל שלא נשאל אף אי כלפי שמאי גליא דלמחר ישאל על שבועתו ורק לענין

יבואר דבמאירי כתב דבעינן קריאת הציבור כדי לחייבו בנשיאת כפים

ובאמת כן מבואר במאירי דבעינן שהציבור יקראוהו ולא יחיד, דהנה במאירי מגילה דף כ"ד כתב אמור להם ושמו את שמי ונראין הדברים כשהציבור מצווים אותם בכך **הא מאלהין אין חייבין בכך**, וראיה לדבר מה שתרנגם אנקלוס אמור להם כד תימרון להון, וכן הדין כששליח צבור קוראם **לכך ששליח צבור לענין זה כצבור הוא**, ויש חוככין לומר שאף בלא התראה הם מצווים בכך, אלא שבתלמוד המערב ראה לדעת ראשון והוא שאמרו ר' ישמעאל כד הוה תשיש קאי אחורי עמודי ר' אליעזר נפיק לבראי כלומר היה מסתיר עצמו ויוצא כדי שלא יצוהו בכך, והביאו בבב"ל סימן קכ"ח ס"ב סוף ד"ה "או אם אמרו" יעו"ש, וא"כ כשאמרו כהנים ולא היו עשרה בבית הכנסת אין אמירה זו אמירה של ציבור אינו חייב לעלות.

וכן כתב בשו"ע סימן קכ"ח ס"ב וז"ל כל כהן וכו' אם אינו עולה לדוכן וכו' הרי זה עובר בשלש עשה אם היה בבית הכנסת כשקורא כהנים או אמרו לו לעלות או ליטול ידי, ומבואר דס"ל דדוקא כשהוא בבית הכנסת מהני קריאת כהנים לחייבו לעלות לדוכן אבל קריאה שלא בבית הכנסת אינו מחייבו לעלות לדוכן וכמשנ"ת.

אמנם באור זרוע ח"ב סימן תי"א פירש מונת הירושלמי שר"ש בן פזי קאי אחורי עמודי כדי שביקראו כהנים אין הקריאה מתחשבת אלא לאותם שעומדים בבית הכנסת ולא לאותם העומדים בחוץ ולדבריו אם יקראוהו להדיא חייב לעלות גם אם הוא מבחוץ לבית הכנסת.

ויש לעיין דאפשר דקריאת כהנים חוץ לבית הכנסת אפי' שאין היא מחייבת את הכהנים לעלות אבל סגי בזה כדי שיחשב שקראו לכהנים לעלות ומתקיים שפיר אמור להם ובקריאה זו סגי בזה לקיים בזה אמור להם.

אבל מכל מקום לא יהיו חייבים הכהנים בכו"ע של ברכת כהנים מן התורה והיו כאינו מצווה ועושה לגבי ברכת כהנים מן התורה ולמה יפסידו מהם מעלה זו.

יבואר אם האבלים עצמם נושאים כפיהם בירושלים

והנה בעניין אם האבלים נושאים כפיהם בבית האבל שמבואר בשו"ע שאין נושאים כפיהם בבית האבל הנה אצל משפחת אבותי כשהיו אבלים ל"ע נשאו כפיהם וכמדומני שאמרו שכן מקובל מהמהרי"ל דייסקין זצ"ל.

וכן כתב בשו"ת מהרי"ל דייסקין בקונטרס אחרון, מנהגים בימי אבלות שלא ישירו בעיניו, וז"ל מה שכתב האיל"ר רבה שלא להגיד ברכת כהנים לא ישר לענ"ד להכללו כתב שהוא תקנת שלמה המלך ע"ה ואיך נפקיע הדבר בדבר שאין כל יחיד יכול לאמרו בביתו והראיה מט"ב אינה ראייה דשם כל הכהנים אבלים וליכא כלל נשיאות כפים ולא צריך לתשלומין משא"כ כאן כל העולם שרוין בשלום, ועוד דת"ב לא נפקע לגמרי דהרי אמרו במנחה מוש"א כ כאן נמצא נעקר לגמרי ועיקר חיוב נשיאת כפים מה"ת הוא בחד זימנא ביזם עכ"ל.

אמנם מוש"כ שבאליה רבה כתב שלא לומר ברכת כהנים תמוה, שהרי הוא מפורש בשו"ע סימן קכ"ח סמ"ג, וצ"ל שכוונתו למש"כ באלהיה רבה סימן תקנ"ט שאין אומרים בבית האבל אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכינו וכו', אבל נשיאת כפים גופא גם המהרי"ל דייסקין ס"ל דאין נושאים כפים בבית האבל וצ"ע.

ובספר דברי סופרים כתב דכוונת המהרי"ל דייסקין לומר שלא ישר בעיניו מה שכהנים אחרים אינם נושאים כפיים בבית האבל אבל מה שהאבלים עצמם אין נושאים כפיים לא פקפק בו כלל כמש"כ בשו"ע להדיא.

בעניין כהן שנקרא לעלות לדוכן מחוץ לבהכ"נ וכשבא עומד הש"ץ במודים

עולה כיון שלא עקר מביתו אדעתא דדוכן, אבל אם עקר רגליו מביתו לבוא לבהכ"נ לעלות לדוכן עקירה זו מנוגלת ועולה, ויש שכתבו דאפילו באופן זה אינו עולה כ"א כשהיה ביתו סמוך לבהכ"נ ושמוע שהש"ץ התחיל רצה, עכ"ל.

ומבואר דגם בעקר כדי לעלות לדוכן אבל אם לא שמע את החזן שאומר רצה לא חשיב עקירת רגלים ברצה לבו"ע.

ולכן בנדון דידן לא יעלה כדי שלא יכנס בספק ברכה לבטלה ולא אמרינן דכיון שאמרו לו עלה הוא בספק חיוב מן התורה כיון שהכריע השו"ע דאינו חייב מן התורה בקריאה זו, וגם נראה דבאופן זה גם אינו יכול ליטול ידי קודם ברכת כהנים ואיכא בזה עוד ספקא שמה לא יוכל לעלות בלא נטילת ידיים אפי' ששמר ידיו ולא הסיה דעתו מזה כמבואר בשו"ע ס"ז ובמ"ב שם להכי לא יעלה לדוכן.

וכל זה אינו אלא בלא נשא כפיו באותו יום אבל אם כבר נשא כפיו באותו יום תו אינו חייב לעלות לדוכן מן התורה כמבואר בשו"ע שם ס"ג אלא שמקיים מצוה מן התורה בכל עת שנושא כפיו, אבל בנדו"ד דאיכא כמה צדדים שמא אינו יכול לעלות לא יעלה לדוכן.

בעניין גר שנתגייר אם צריך למול בניו ולגייסם כדי להקריב קרבן פסח

הבנים הנולדים לו בקדושה תו לא הוה גר וכבר הוא ככל ישראל, ואשר נולדו בגיותו אותם אינם מעכבים אותו מאכילת פסח כי אינם בניו כלל, וכעת נלע"ד לפי שמסיים וכל ערל לא יאכל בו ופירש"י דקאי אמתו אחיו מחמת מילה ואומר גם רישא המול לו כל זכר מיירי במתו אחיו מחמת מילה ואשמעין שימהלנו אביו וזה א"א בישראל דכיון שמתו אחיו אסור למולו ואביו מעוכב ממילא מלעשות פסח לשיטת רש"י דלא כר"ת אך הכא בגר מיירי ומתו בניו הנולדים בגיותו אותן מתו מחמת מילה, ושוב נולדו לו בקדושה וקמ"ל שימול אותם ולא נתחזקו למיתה ע"י אותן אחים שבגיותו דלא מתחשבי הדדי כנלע"ד וצ"ע לדניא.

והנה לא מהני מה שלא יעקרו האבלים רגליהם ברצה שהרי כתב במשנה ברורה סימן קכח ס"ק ט וז"ל וכתב המ"א ודוקא שעקר רגליו בעבודה אבל אם לא עקר רגליו אינו רשאי לעלות וכדלקמן בס"ח ואף דהחזן קרא כהנים או שא"ל בפירוש לעלות אינו עובר בעשה והא"ר הביא בשם תשובת מהר"ם מינץ שמסתפק בזה דאולי באופן זה מחוייב לעלות ע"כ יש לזהר שלא להיות אז בבהכ"נ כדי שלא יבוא לזה ובלא"ה יש לעשות כן משום שלא יאמרו עליו שהוא פגום דמי ידע שלא עקר רגליו קצת בעבודה, עכ"ל, וא"כ מבואר דלא מהני מה שלא יעקרו ברצה דמכל מקום אם יהיו בשעת קריאת כהנים אפשר דעוברים בעשה לדעת מהר"ם מינץ.

ואפשר שיקראו להם כהנים בלחש שישמעו רק הכהנים העולים ולא הכהנים האבלים ובוה לא יעברו בעשה שהרי לא שמעו קריאת הכהנים.

אמנם אכתי איכא למיחש לפגמו של כהן שהרי הכהנים עולים והאבלים אינם עולים אכן משום האי טעמא ליכא למיחש משום שהכל יודעים שאין האבלים נושאים כפיהם ואין בזה חשש פגמו של כהן.

אכן יעויין בפר"ח שכתב בסימן קכח סעיף מ"ג וז"ל **מסתברא שא"צ לצאת, שהרי כיון שנהגו האבלים שלא לעלות לדוכן אין דעת הקורא כהנים לאותם שהם אבלים**, וכן מוכח ממה שכתב הב"ח בריש סימן זה [ד"ה וכל] גבי כהן שיש לו דברים המעכבים מדברנו יע"ש, עכ"ל, ולדבריו יכולים לשמוע גם קריאת הכהנים ואין צריכים לצאת כלל אבל יש ללמוד ממנו דלעניין פגמו של כהן לא חייש כלל ואפשר לכהנים האבלים להיות במקום שהאחרים נושאים כפיהם.

וידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א אמר בזה שיכולים האבלים להיות עד אחר ברכת הטוב שמך ולך נאה להודות ולצאת ויקראו לכהנים שאינם אבלים כהנים ואז יכנסו האבלים שיהא עשרה בבית הכנסת בשעת ברכת כהנים, ובוה יוכלו לקרא לכהנים בקול רם, אמנם לכא' אכתי איכא למיחש לפגמו של כהן אע"פ שלא היו בחדר כשקראו כהנים כדאיתא בשו"ע סימן קכ"ח ס"ד, אכן כיון שהם אבלים לא חיישין להכי וכמשנ"ת.

יבואר אם קריאת כהנים כשאין הכהן בבית הכנסת אם מהני לחייבו לעלות

אבל יש לעיין בדבר האם כשאין עשרה בשעת קריאת כהנים אם מחייבי לעלות, אכן כיון שיוודעים שיבואו עשרה בשעת הברכה שפיר מחייבי לעלות שהרי בפשוטו נראה שגם מי שעומד מחוץ לבית הכנסת ואומר לכהן ליטול ידי לעלות לדוכן אע"פ שאין עשרה מחוץ לבית הכנסת חייב לעלות והכי נמי כשאין עשרה בשעת קריאת כהנים כיון שבשעת הברכה היא עשרה.

אמנם במשנה ברורה סימן קכח ס"ק י' כתב בהא דאם אמרו לכהן ליטול ידי צריך לעלות אינו אלא כשהיה בבהכ"נ ולא כשאמרו לו בחוץ עכ"ל, ומקורו מדברי הר"ן שהובא בבאור הלכה ס"ב וז"ל הר"ן מגילה דף ט"ו ע"ב בדפי הר"ף כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה. דוקא בשקראו אותו הא לאו הכי לא מחייב וכדמתרגמין כד תימרון להון ובספרי אמרינן שצריך שיאמר להם חזן הכנסת שאו ידיכם קדש כה תברכו אמור להם ואף על גב דדרשינן ליה לשנים קורא כהנים ולא לאחד שנאמר (במדבר ו) אמור להם שמעת מינה תרתי והיינו כשהוא בבית הכנסת אבל כשהוא בחוץ אף על פי שקרא אותו אינו עובר, וגרס"י בירושלמי ר"ש בן פזי כד הוה תשיש הוה קאי אחורי עמודי רבי אליעזר נפיק לברא, עכ"ל, ומבואר דס"ל להר"ן דכשקוראים אותו והוא בחוץ אינו עובר בעשה, וצ"ע בטעמא דמילתא, והר"ן לא ביאר טעמו של דבר, ואפשר משום דבעינן עשרה בשעת קריאת כהנים ולהכי בקראוהו חוץ לבית הכנסת אינו חייב לעלות, ולפ"ז בנדון דידן אי אפשר לומר שיצאו האבלים מבית הכנסת ויקראו כהנים בלא עשרה ואחר כך יכנסו האבלים לברכת כהנים שהרי בעינן שיקראו כהנים כשיש עשרה בבית הכנסת וצ"ע.

נסתפקתי בכחן שקראוהו לעלות מחוץ לבית הכנסת למניין שאין בו אלא כהן אחד ורוצים שינא להם ברכת כהנים דאורייתא ועקר רגליו לילך לבית הכנסת והגיע לבית הכנסת אחר שהתחילו מודים אם חייב לעלות לדוכן.

הנה בקראוהו חוץ לבית הכנסת לעלות לדוכן הרי כבר נתבאר לעיל מה שכתב הר"ן שהובא בבה"ל ריש סימן קכ"ח שאינו חייב לעלות לדוכן וכ"כ בשו"ע שם, אבל באור זרוע נראה מדבריו שלא אמרו בירושלמי אלא שמי שעומד אחורי בית הכנסת אינו בכלל קריאת הכהנים שבבית הכנסת, אבל אם קראוהו להדיא לעלות חייב לעלות לדוכן, וא"כ להאור זרוע הכהן הזה שקראוהו לעלות מחוץ לבית הכנסת הוא חייב לעלות, אבל מאחר שהשו"ע הכריע כהר"ן א"כ אינו צריך לעלות שהרי לא קראוהו בבית הכנסת.

ובפרט דיש להסתפק עוד שמאחר ולא עקר רגליו ברצה אלא מחוץ לבית הכנסת אפשר שאינו חייב לעלות דלא חשיב כעקירת רגלים ברצה, דהנה כתב במשנה ברורה סימן קכח ס"ק כח וז"ל כתבו הפוסקים שאם עקר רגליו לבוא לבהכ"נ ומצא אחר רצה אף על פי שבדאי בעת שעקר רגליו מביתו היה קודם רצה לא חשיב עקירה ואינו

